

Goed burgerschapsonderwijs

Van beleid naar onderwijs naar borging

Scholen zijn sinds 2021 verplicht om actief burgerschap en sociale cohesie te bevorderen. Uit het rapport *De Staat van het Onderwijs 2025* van de Onderwijsinspectie blijkt dat 57% van de onderzochte basisscholen een herstelopdracht hebben gekregen op het gebied van burgerschap. Dat roept de vraag op hoe scholen aan de slag moeten gaan met goed burgerschapsonderwijs. In dit artikel lees je daar meer over. Waar draait het bij goed burgerschapsonderwijs om? En aan welke (wettelijke) vereisten moet een school voldoen? Eerst zal de huidige wet- en regelgeving behandeld worden. Vervolgens neem ik je in 7 stappen mee hoe jouw school aan de slag kan gaan met het vormgeven van goed burgerschapsbeleid, burgerschapsonderwijs en borging.

Tekst: Joep Wessing – Onderwijsadviseur bij Het ABC - November 2025

Wet ter bevordering van burgerschap voor het primair onderwijs

Per 1 augustus 2021 is de Wet ter bevordering van burgerschap voor het (speciaal) basisonderwijs, voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs in werking getreden. Dit artikel richt zich op het basisonderwijs. De wet houdt in dat scholen ervoor zorgen dat het burgerschapsonderwijs doelgericht, samenhangend en herkenbaar is. Op de basisschool is in ieder geval aandacht voor:

A. Inhoud – basiswaarden en maatschappelijke & sociale competenties

Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en het (op school) handelen vanuit deze waarden. De basiswaarden zijn vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Bij vrijheid gaat het om vrijheid van meningsuiting en autonomie. Gelijkwaardigheid betreft het gelijkheidsbeginsel en het afwijzen van discriminatie. Solidariteit wordt bevorderd door verdraagzaamheid, begrip en verantwoordelijkheidsbesef en het afwijzen van onverdraagzaamheid.

B. Onderwijskundige uitgangspunten – doelgericht, samenhangend, herkenbaar en inzicht in resultaten

Het onderwijs moet doelgericht zijn met concrete leerdoelen. De school maakt zichtbaar welke competenties worden nagestreefd. Hierbij gaat het om het inzichtelijk kunnen maken van de resultaten zodat de school weet of de leerdoelen behaald zijn. Daarnaast moet het onderwijs samenhangend zijn, met een logische opbouw. Het onderwijs moet ook herkenbaar zijn. De school toont congruentie tussen beleid en uitvoering.

Hoe de school dit wil vormgeven is aan de school zelf. Wat vaststaat is dat de school vastlegt hoe het de basiswaarden en maatschappelijke & sociale competenties vormgeeft.

C. Schoolklimaat: de school is een oefenplaats

De schoolcultuur is in overeenstemming met de basiswaarden. De leerlingen oefenen op school met deze basiswaarden. Een vanzelfsprekende voorwaarde voor de school als oefenplaats is dat iedereen zich veilig en geaccepteerd voelt.

Om aan deze wettelijke eisen te voldoen zal de school, via beleid, het eigen handelen zichtbaar moeten maken. Beleid wordt zichtbaar in de dagelijkse praktijk, het dagelijks handelen van de leerkrachten en leerlingen. Dit gaat gepaard met bewustwording, want scholen doen al heel veel! Uiteraard komt ook het borgen van beleid om de hoek kijken. Neem burgerschapsonderwijs mee in de jaarplanning zodat het niet verloren gaat.

Stappenplan

Hieronder volgt een beknopt stappenplan in 7 stappen van beleid naar uitvoering en borging.

Stap 1 - kerndoelen

Begin bij de kerndoelen. Beschrijf in het beleid de definitieve conceptkerndoelen zoals die in september 2025 door SLO zijn opgeleverd. Naar verwachtingen gelden deze doelen vanaf 2027. Gebruik ze als inspiratie bij het vormgeven van je burgerschapsonderwijs.

Het gaat hierbij om de volgende kerndoelen:

Domein	Democratische oefenplaats
Kerndoel 19	De school geeft vorm aan de democratische oefenplaats A Sociale en maatschappelijke competenties
Domein	Samenleven in een democratische rechtsstaat
Kerndoel 20	De leerling leert over samenleven in een democratische rechtsstaat A Basiswaarden van een democratische rechtsstaat B Diversiteit in samenleving
Domein	Vormgeven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid
Kerndoel 21	De leerling doet ervaringen op met democratische en maatschappelijke betrokkenheid A Democratische betrokkenheid B Maatschappelijke betrokkenheid

Tip: Kijk voor de uitwerking van deze doelen op:
www.actualisatiekerndoelen.nl/burgerschap

Stap 2 – onderwijs, context en afstemming

De school is een democratische oefenplaats. Op welke wijze wordt dat vormgegeven op school? Waartoe daagt het burgerschapsonderwijs uit? Wat wil de school stimuleren bij de leerlingen? Welke houding vraagt dat van leerkrachten en leerlingen?

Beschrijf het onderwijs op jouw school en de context waarin het onderwijs plaatsvindt. Dit gaat over de schoolweging, de schoolpopulatie en de omgeving waar de school staat. De consequenties voor het aanbod van goed burgerschapsonderwijs is dat er een beredeneerd aanbod moet liggen voor alle leerlingen, daarbij rekening houdend met de verschillende groepen leerlingen die naar de school gaan. Een aantal methodes dekt een aantal doelen voor burgerschapsonderwijs, maar dit hoort niet bij het beredeneerd aanbod. Dit is toevallig zo en het neemt veel werk uit handen van de leerkrachten.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan een geïntegreerde aanpak van wereldoriëntatie en burgerschap. Of een methode op het gebied van sociaal-emotioneel leren. Waar het om draait is dat het aanbod doelgericht, samenhangend en herkenbaar is. Hoe komt dat op school tot uiting? Werk hier bijvoorbeeld met de HGW-cyclus van signaleren, analyseren, plannen en realiseren. Werk aan bewustzijn door op vergaderingen regelmatig aandacht aan burgerschapsonderwijs te besteden.

Vervolgens ga je met het team een visie vormen op wat goed burgerschapsonderwijs voor jullie school betekent (stap 3).

Voorbeeld: Kijk samen met het team naar een schoolspecifiek aanbod voor de leerlingen: welk onderwijs geven wij aan onze leerlingpopulatie, in deze stad of dorp, in deze buurt?

Stap 3 – visievorming

Beschrijf welke missie en visie de school al heeft. Daarnaast ga je met het team in gesprek over een specifieke visie op goed burgerschapsonderwijs. Je kan hierbij denken aan een visie van de school op het samenleven in een democratische rechtsstaat. Hoe willen we met elkaar omgaan? Welke eigenschappen kenmerkt de ideale burger? In wat voor maatschappij willen we leven? Daarnaast formuleer je een visie op wat leerlingen nodig hebben om actief vorm te geven aan democratische en maatschappelijke betrokkenheid. Wat leren we onze leerlingen? Waar zijn ze zich straks bewust van? Welke sociale vaardigheden krijgen ze mee?

Voorbeeld: Maak tijd vrij tijdens een vergadering of studiedag om uit te leggen wat goed burgerschapsonderwijs inhoudt. Laat de visie en missie van de school nog eens zien. Verzamel input voor een gedragen visie op goed burgerschapsonderwijs. Verwerk deze input in een visie en laat dat een volgende keer op een teambijeenkomst terugkomen. Staat iedereen achter deze visie? Dan kan je verder.

Stap 4 – schoolklimaat

Hier beschrijf je hoe de visie is terug te zien in de school, en hoe de leerkrachten bewust handelen naar deze visie. Hoe stemt de leerkracht de instructies af op de doelgroep en laten de leerkrachten zelf ook voorbeeldgedrag zien? Kortom; schoolklimaat beschrijft in het kort wat zichtbaar is in de school op het gebied van maatschappelijke basiswaarden.

Tip: Verwijs naar het veiligheidsbeleid van de school. Want in het veiligheidsbeleid staat beschreven hoe er invulling wordt gegeven aan de sociale en fysieke veiligheid. Het is niet de bedoeling dat beleid over te nemen, benoemen is voldoende.

Stap 5 – resultaten en kwaliteitszorg

In dit hoofdstuk beschrijf je hoe de resultaten van het burgerschapsonderwijs worden gemonitord en welke kwaliteitszorg er wordt georganiseerd. Het gaat om de vraag: op welke wijze heeft de school inzicht in de resultaten en welke consequenties trekt de school daaruit (sturing)? Dat kan op verschillende manieren. Maak gebruik van de HGW-cyclus van signaleren, analyseren, plannen en realiseren van opbrengsten en onderwijsbehoeften.

Je kan ervoor kiezen om de opbrengsten uit bestaande methoden/aanpakken te gebruiken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan opbrengsten op het gebied van wereldoriëntatie, de verplichte vragenlijsten rondom sociale veiligheid en observatie-instrumenten die gebruikt worden in de groepen 1-2.

De school kan er ook voor kiezen om gestandaardiseerde meetinstrumenten te gebruiken.

Kijk voor een overzicht op:

www.expertisepuntburgerschap.nl.

Kwaliteitszorg gaat ook over het regelmatig evalueren van de kwaliteit en de resultaten van het burgerschapsonderwijs. De school zorgt ervoor dat het burgerschapsonderwijs doelgericht, samenhangend en herkenbaar is. Het bestuur van de school speelt hier ook een rol in. Het bestuur heeft inzicht in het burgerschapsonderwijs en de resultaten, en zorgt in zijn functie voor de voorwaarden om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren.

Tip: Stel jezelf telkens de volgende vragen over het curriculum:

1. Wat moeten wij de leerlingen leren? (leerlijn en leerdoelen)
2. Hoe gaan we dat doen? (pedagogisch en didactisch handelen)
3. Hoe weten we of dat gelukt is? (observeren)
4. Hoe gebruiken we deze inzichten? (analyseren, plannen en realiseren).

Stap 6 – professionalisering

In dit hoofdstuk beschrijft de school welke eigenschappen en vaardigheden de leerkrachten bezitten die bijdragen aan goed burgerschapsonderwijs. Leerkrachten kennen de visie op burgerschapsonderwijs en dragen die ook uit.

Hoe draagt het professionaliseringsplan bij aan de ontwikkeling van leerkrachten op het gebied van burgerschap? Hoe zijn de taken en rollen verdeeld op school? En hoe worden ouders/verzorgers en leerlingen betrokken bij de inrichting en uitvoering van het burgerschapsonderwijs?

Voorbeeld: In het professionaliseringsplan van de school beschrijf je welke deskundigheidsbevordering in school nodig is om aan de doelen van goed burgerschapsonderwijs te voldoen.

Stap 7 – uitwerken kerndoelen per jaarlaag

Tot slot worden de kerndoelen uitgewerkt per jaarlaag. Hierbij is aandacht voor leerdoelen, aanpak/methode en de schoolspecifieke benadering.

Het is belangrijk om de doelen te 'labelen'. Het gaat om doelen op het gebied van:

- Kennis
- Houding
- Vaardigheden

Borgen

Gedurende het proces om tot goed beleid te komen is er al veel met leerkrachten gesproken. Om beleid levend te houden (en te borgen) is meer nodig. Zorg ervoor dat in de jaarplanning regelmatig aandacht is voor burgerschapsonderwijs op school. Ook worden de resultaten van het burgerschapsonderwijs meegenomen in de HGW-cyclus van de school middels signaleren, analyseren, plannen en realiseren.

Laat het onderwerp in teamvergaderingen terugkomen. Deel best practices met elkaar en praat over burgerschap. Op die manier gaan leerkrachten steeds beter herkennen waar in het onderwijs burgerschap een rol speelt.

Contact

Om burgerschapsonderwijs stevig neer te zetten, zijn tijd en middelen essentieel. Het ABC denkt graag met je mee, van het vormen van een visie tot het opstellen van beleid.

Joep Wessing Onderwijsadviseur [06-26233420](tel:06-26233420) jwessing@hetabc.nl

Of kijk op www.hetabc.nl/burgerschap

Bronnen

www.actualisatiekerndoelen.nl/burgerschap

[Rapport De Staat van het Onderwijs 2025](#) | [Rapport](#) | [Inspectie van het onderwijs](#)

www.expertisepuntburgerschap.nl

Gijzen, W. (2025). Kwaliteitsvragen geven richting aan volledig burgerschapscurriculum. *LBBO Beter Begeleiden*, 12-16.

Wettelijke opdracht burgerschap | Burgerschap | Inspectie van het onderwijs